

Konstantin Momirović
Nataša Viskić-Štalec
Milko Mejovšek

Institut za kineziologiju
Fakulteta za fizičku kulturu
Sveučilišta u Zagrebu

RELACIJE KOGNITIVNIH I KONATIVNIH KARAKTERISTIKA MALOLJETNIH DELINKVENATA I EFIKASNOSTI RESOCIJALIZACIJE NAKON PENALNOG TRETMANA

0. UVOD

Veći broj dosadašnjih istraživanja pokazuje da su dimenzije ličnosti vrlo značajne u objašnjavanju delinkventnog ponašanja. Neki autori, Shulman (1950), Merill (1947), Baker i Sarbin (1956), Wolf (1965), Horga i Kovačević (1966), Kovačević (1965), Glueck (1957), Momirović i sur. (1968), Kiperis (1965) i drugi, utvrđivali su relacije između inteligencije i vrste delikventne aktivnosti.

Iako postoje kontradikcije u dobivenim rezultatima, autori se ipak slažu da je kod maloljetnih delinkvenata slabo razvijeno apstraktno rezoniranje i da bolje rješavaju neverbalne testove inteligencije. Većina autora se također slaže da su različiti oblici delinkventne aktivnosti u izravnoj vezi s visinom i tipom inteligencije. Istraživanja Eysencka (1959), Hildebranda (1958), Bartholowewa (1959), Michaela (1956) Bartholowewa i Marcusa (1955) i drugih pokazuje da su maloljetni prestupnici natprosječno ekstravertirane osobe.

Prema Eysenckovoj teoriji kriminalci su ekstravertirane osobe, a recidivisti imaju naročito visok stupanj ekstraverzije. To im omogućuje da stvo-

re uslovljene reakcije, neophodne da formiraju ponašanje na socijalno prihvatljiv način.

Franks (1956) je postavio hipotezu Eysenckovoj teoriji. U prvu grupu pripadaju oni koji su postali delinkventi jer nisu mogli naučiti socijalno prihvatljive modele ponašanja, zbog pretjerane kortikalne inhibicije. Efikasnost tretmana kod takvih osoba bit će minimalna. Važno je istaknuti kako za tu grupaciju maloljetnika utjecaj pozitivne socijalne okoline ima minimalno značenje.

U drugu grupu pripadaju oni recidivisti koji su delinkventne oblike ponašanja usvojili od svoje mikrodelinquentne grupe. Riječ je o introvertiranim recidivistima, koji konstitucionalno imaju pojačanu kortikalnu ekscitaciju i stvaraju dobre i brze uslove reakcije. Kod takvih osoba je vjerojatnost uspješnosti tretmana bolja, osobito ako se promijeni okolina u pozitivnom smislu.

Utvrđeno je da maloljetni delinkventi postižu slabije rezultate na skalama odgovornosti, socijalizacije i samokontrole od nedelinkvenata, te također da se kod maloljetnih delinkvenata u značajno većoj mjeri izraženi patološki oblici impulsivnosti, agresivnosti i an-

ksioznosti (Momirović i sur. 1968; Hartman i Engelmanna, 1966; Horga i Kovačević, 1966; Kovačević, 1965; Hurwitz, 1965. Kiperis, 1965, Eysenck 1959; Bartolowew, 1959; Hildebrand, 1958; Francks, 1956).

Postoji veliko neslaganje autora u relaciji inteligencije i recidivizma. Neki su autori, npr. Frank (1931), Glueck (1935) i Shulman (1950) utvrdili da je recidivizam povezan s niskim stupnjem inteligencije.

Nasuprot tome (Calhoon 1928) Hill (1936) Hartman (1940) i Webster (1954) su zaključili da su recidivisti višeg stupnja inteligencije od nerecidivista. Kirkpatrick (1937), Merrill (1947), Woodord (1955), Marcus (1955), Haper (1950), Clayton Twain (1960), Taylor (1960) i Anderson (1957) nisu utvrdili povezanost između inteligencije i recidivizma. Kovačević (1965) je na uzorku recidivista utvrdio da kod osoba koje recidiviraju postoji povećani stupanj subordinacije, a također da je kod tih osoba uvelike povišen stupanj generalnog neurotizma, asteničnog sindroma, steničnog sindroma i konverzivnog sindroma.

Istraživanja Momirovića (1969), Mrakovića (1969, 1970) i Hošeka (1972) pokazala su da je kineziološki tretman značajan za resocijalizaciju maloljetnih delinkvenata i redukciju delinkventnog ponašanja uopće.

Mraković i Momirović (1968) su izradili program kinezioloških transformacija pogodan za redukciju steničnog sindroma, koji je značajno povišen kod većeg broja maloljetnih delinkvenata.

1. SVRHA ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje ima svrhu utvrđivanja kanoničkih relacija skupa psiholoških varijabli i skupa varijabli efikasnosti tretmana.

Na osnovi dosadašnjih istraživanja i raznih teoretskih razmatranja na tom području može se zaključiti da postoje dvije osnovne grupe koncepcija u

vanju delinkventnog ponašanja pristupnja.

Prema jednim koncepcijama (psihološke koncepcije) osnovni je uzrok devijantnog ponašanja neke osobe u prvom redu, ovisan o strukturi dimenzija ličnosti osobe i interakciji tih dimenzija. Prema drugoj grupi koncepcija (sociološke koncepcije) osnovni se uzroci devijantnog ponašanja traže u raznim sociološkim činiocima (egzogeni faktori). Međutim, čini se da je mnogo opravdaniji pristup u objašnjavanju delinkventnog ponašanja pristup koji podjednako valorizira utjecaj dimenzija ličnosti i socioloških uvjeta u kojima se ta ličnost razvija.

Svrha ovog istraživanja zapravo je samo jedan od mnogih opsežnih istraživanja »Efikasnost krivičnih sankcija prema maloljetnim počiniocima krivičnih djela, s posebnim osvrtom na povratništvo kod maloljetnika«.

Istraživanja ove vrste redovito su vršena na nereprezentativnim uzorcima ispitanika, s ograničenim brojem mjernih instrumenata, a rezultati su najčešće obrađivani univarijantnim tehnikama.

Multivarijantni pristup je jedini opravdan u takvim istraživanjima i jedini može dati realan podatak o relacijama psiholoških karakteristika i delinkventnog ponašanja.

Što se tiče resocijalizacije maloljetnika, psihološke koncepcije naglašavaju strukturu ličnosti u procesu resocijalizacije, dok sociološke koncepcije naglašavaju dominantno značenje raznih socio-ekonomskih činilaca.

Kako je delinkventna aktivnost vjerojatno posljedica kako psiholoških tako i socioloških faktora i njihove interakcije, tako je najvjerojatnije i resocijalizacija maloljetnih delinkvenata uvjetovana psihološkim i sociološkim faktorima i interakcijama tih faktora.

Tretman bi se mogao smatrati uspješnim samo onda ako uspješno djeluje na formiranje pozitivne lično-

sti (misli se u prvom redu na socijalni aspekt ličnosti).

Ovo istraživanje nije imalo svrhu da utvrdi koliko je tretman djelovao na promjenu ličnosti maloljetnika, jer se utvrđuju relacije između strukture ličnosti, utvrđene na kraju tretmanskog programa, i stupnja resocijalizacije maloljetnika.

Značenje ovog istraživanja je u tome što će omogućiti uvid u povezanost psiholoških činitelja i varijabli efikasnosti resocijalizacije.

Na osnovi rezultata istraživanja moći će se s većom sigurnošću utvrditi kakva je efikasnost resocijalizacije maloljetnika u odnosu prema tipovima ličnosti definirane različitim konstelacijama psiholoških karakteristika.

2. METODE ISTRAŽIVANJA

Ispitivanje je provedeno na uzorku od 459 osoba, kojima je sud, kao maloljetnicima, za počinjena djela protiv imovine ili protiv života i tijela izrečeno kao koju od sankcija (izuzev nadzora u drugoj porodici i upućivanja u specijalnu ustanovu, koje se ili praktički ne izriču, ili izriču u sasvim posebnim slučajevima) predviđenih Krivičnim zakonikom. Uzorak je izvučen kao realni uzorak teritorija koje pokrivaju okružni sudovi. Vjerojatnost da areal uđe u uzorak bila je proporcionalna broju maloljetnih delinkvenata u tom arealu u godini koja je prethodila ispitivanju, a vjerojatnost da neki ispitanik iz areala uđe u uzorak bila je konstantna za sve areale. Ispitanici su bili muškog spola, stari između 14 i 21 godinu.

Neposredno prije isteka sankcije (odnosno neposredno nakon isteka, ako je izrečen ukor), ispitanici su pod-

vrgnuti ispitivanju kognitivnih i konativnih osobina s pomoću baterije od 68 eksperimentalno nezavisnih mjernih instrumenata. Popis tih instrumenata, imena njihovih autora i intencionalni predmeti njihova mjerenja navedeni su u radu »Relacije kognitivnih i konativnih dimenzija i socioloških karakteristika kod maloljetnih delinkvenata« (N. Viskić-Štalec, S. Horga, M. Gredelj i K. Momirović).

Ta je baterija bila podvrgnuta većem broju faktorskih analiza, na uzorcima izvučenim iz iste ili vrlo slične populacije (Momirović i sur., 1971; Hošek, 1973; Mejovšek, 1973; Ignjatović i sur., 1971; Horga, 1973). Analize su većinom tretirale sve varijable, ali bile su učinjene i separatne analize pojedinih skupova. Gotovo je sasvim određeno da je slijedećih 9 dimenzija odgovorno za kovarijabilitet i neunikni varijabilitet mjernih instrumenata: edukcija, simboličko rezoniranje, perceptivno rezoniranje, astenični sindrom, konverzivni sindrom, stenični sindrom, ekstraverzija, integriranost ličnosti i rigidnost. Virtualno u prostoru drugog reda identificirane su dimenzije koje su se mogle interpretirati kao generalni kognitivni faktor, generalni neurotizam, ekstraverzija i integriranost ličnosti.

Nakon razdoblja koji, za ma kog ispitanika, nije bio kraći od 12 ni dulji od 18 mjeseci, posebno obučene ekipe socijalnih radnika, koje su iskoristile sve raspoložive izvore informacija, utvrdile su stupanj resocijalizacije na temelju većeg broja legalnih i socioloških kriterija. U ovom je istraživanju efikasnost resocijalizacije nakon penalnog tretmana procijenjena na temelju indikatora navedenih u tablici 1.

RB INDIKATOR

1. Recidivizam
2. Alkoholizam

NACIN KODIRANJA INFORMACIJA

Nije recidivirao
Recidivirao
Prije nije pio, sada pije
Prije je pio i sada pije
Prije nije pio, ni sada ne pije
Prije je pio, sada ne pije

3. Skitnja	Prije se nije skitao, sada se skita
Prije se skitao i sada se skita
Prije se nije skitao i sada se ne skita
Prije se skitao, a sada se ne skita
4. Prosjačenje	Prije nije prosjačio, sada prosjači
Prije je prosjačio i sada prosjači
Prije nije prosjačio, ni sada ne prosjači
Prije je prosjačio, sada ne prosjači
5. Kockanje	Prije se nije kockao, sada se kocka
Prije se kockao i sada se kocka
Prije se nije kockao, ni sada ne kocka
Prije se kockao, sada se ne kocka
6. Tapkarenje	Prije nije tapkario, sada tapkari
Prije je tapkario i sada tapkari
Prije nije tapkario, ni sada ne tapkari
Prije je tapkario, sada ne tapkari
7. Besposličenje	Prije nije besposličio, sada besposlič
Prije je besposličio i sada besposlič
Prije nije besposličio i sada ne besposlič
Prije je besposličio, sada ne besposlič
8. Drsko ponašanje	Prije se nije drsko ponašao, sada se drsko ponaša
Prije se drsko ponašao i sada se drsko ponaša
Prije se nije drsko ponašao, ni sada se ne ponaša
drsko
Prije se drsko ponašao, sada se ne ponaša drsko
9. Vanjski izgled
(čist i uredan)	Ne
Da
10. Vanjski izgled
(duga kosa)	Ne
Da
11. Uspjeh na poslu ili
u školi	Nije zaposlen ili nije nastavio školovanje
Loš
Osrednji
Dobar
12. Materijalna pomoć
porodici	Može, ali ne pomaže
Nema mogućnosti
Može i pomaže povremeno
Može i pomaže stalno
13. Odnos prema porodici	Gori nego prije izvršenja mjere
Isti kao i prije izvršenja mjere
Bolji nego prije izvršenja mjere
14. Odnos prema devijan-
tnim grupama	Prije nije pripadao, sada pripada
Prije je pripadao i sada pripada
Prije nije pripadao, ni sada ne pripada
Prije je pripadao, sada ne pripada
15. Pripadnost pionirskoj,
omladinskoj ili stu-
dentskoj organizaciji	Prije je bio član sada nije
Prije nije bio član, ni sada nije
Prije je bio član i sada je
Prije nije bio član, sada jest
16. Pripadnost organizaciji
SKJ	Član SKJ
Nije član SKJ
17. Pripadnost društvenim
organizacijama ili kul-
turno-umjetničkim
društvima	Prije je bio član, sada nije
Prije nije bio član, ni sada nije
Prije je bio član i sada je
Prije nije bio član, sada jest
18. Pripadnost sportskim
organizacijama	Prije je bio član, sada nije
Prije nije bio član, ni sada nije
Prije je bio član i sada je
Prije nije bio član, sada jest

Ovaj je sistem indikatora bio podvrgnut faktorskoj analizi (Ignjatović, Radovanović i Špadijer, 1973) u kompletnom i reduciranom prostoru. U ovom potonjem izoliran je samo jedan generalni faktor resocijalizacije, definiran osobito integracijom u institucijski subsistem, odsutnošću recidivizma, integracijom u primarnu grupu i odsutnošću sociopatskih oblika ponašanja.

Analiza relacija kognitivnih i konativnih karakteristika, koje su logički tretirane kao nezavisne varijable, i indikatora resocijalizacije, koji su logički tretirani kao zavisne varijable, provedena je Hotellingovim kanoničkim postupkom. U tu je svrhu primijenjen Veldmanov program CANONA, koju je za računala tipa UNIVAC, serija 1106, adaptirao L. Zlobec (1973).

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Korjenovi kanoničke jednadžbe, koeficijenti korelacija kanoničkih varijabli i testovi hipoteza da su te korelacije, u populaciji, ravne nuli, navedeni su u tablici 2.

Vide se relativno niske vrijednosti i spori pad koeficijenata kanoničke korelacije. Sedmi i osmi korijen vrlo su blizu dvostrukom korijenu, no pouzdano je da nisu značajni. Zapravo, visoka pouzdanost pri odbacivanju nulte hipoteze moguća je samo za prva četiri korijena. Peti i šesti proizvode pogrešku tipa I od, približno, 40⁻¹; iako odveć mala da bi te korjenove bilo opravdano zanemariti, ta je pogreška previše velika da bi se u petu i šestu kanoničku varijablu moglo s potpunom sigurnošću vjerovati.

Međutim, korelacije kanoničkih varijabli preveć su slične da bi bilo opravdano petu i šestu kanoničku dimenziju odbaciti isključivo iz statističkih razloga. Može se, dakle, zaključiti da sistem sadrži šest značajnih kanoničkih dimenzija, te da je to sasvim sigurno i gornja granica broja značajnih kanoničkih varijabli.

Povezanost sistema varijabli za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija i sistema varijabli za procjenu efikasnosti resocijalizacije vrlo je niska, ako se promatra u obliku uobičajene visine koju dosežu kanoničke korela-

Tablica 2

Korjenovi kanoničke jednadžbe, kanoničke korelacije i Bartlettovi testovi značajnosti

	λ	ρ	P
1	.3292	.57	.0000
2	.3115	.56	.0000
3	.2795	.53	.0004
4	.2530	.50	.0028
5	.2227	.47	.0245
6	.2176	.47	.0259

Matrica interkorelacija mjernih instrumenata za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija štampana je u radu M. Mejovšeka: »Struktura ličnosti maloljetnih delinkvenata« i u radu N. Viskić-Stalec, S. Horga, M. Gredelj i K. Momirović: »Relacije kognitivnih i konativnih dimenzija i socioloških karakteristika kod maloljetnih delinkvenata«.

Matrica interkorelacije indikatora resocijalizacije i matrica kroskorelacija mjernih instrumenata za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija i indikatora resocijalizacije nalaze se u prilogu.

* Uostalom, ako imaju visoke kanonične korelacije s drugim sistemima varijabli, očito ne mogu imati znatno veliku količinu error varijance.

** Ne nužno i sistem za prikupljanje informacija o tim indikatorima.

* Jednaki je efomen uočen i pri analizi kanoničkih relacija socioloških karakteristika maloljetnih delinkvenata u postpenalnom razdoblju i efikasnosti procesa resocijalizacije.

** Uključujući, naravno, i one na temelju kojih je analizirana latentna struktura indikatora resocijalizacije i određena zajednička varijanca sistema.

* Sličan je fenomen uočen i u diskriminativnoj analizi maloljetnika kojima su izrečene različite sankcije.

cije i ako se uzme u obzir broj varijabli za ocjenu kognitivnog i konativnog prostora maloljetnih delinkvenata i veličina obuhvaćenog segmenta tog prostora. Kako su indikatori resocijalizacije, ne toliko brojem koliko opsegom informacija koje emitiraju, obuhvatili zaista dovoljan segment prostora resocijalizacije, definiranog kako s legalne tako i sa sociološke točke gledišta, može se zaključiti da uspješnost procesa resocijalizacije u maloj mjeri zavisi od kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata.

Kako proces resocijalizacije u gotovo jednako maloj mjeri zavisi i od socioloških i demografskih karakteristika maloljetnika (tj. od strukture socijalnog prostora u kome se nalazi u postpenalnom razdoblju; Mejovšek, Horga i Momirović, 1973), u kako su, naprotiv socijalne i psihičke karakteristike delinkvenata u znatnoj međusobnoj vezi (Horga, Gredelj, Viskiće, Momirović i Štalec, 1973), očito je da na proces resocijalizacije (ili bar na informacije o tom procesu) utječu jaki činioci izvan ispitanog psihološkog i sociološkog prostora.

Niske kanoničke korelacije teško je pripisati nedovoljnoj količini informacija koje emitiraju instrumenti za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija. Prije svega, pouzdanost je tih instrumenata, većinom, vrlo dobra, a njihova faktorska valjanost više nego zadovoljavajuća. Zatim, ti instrumenti omogućuju procjenu gotovo svih kognitivnih i konativnih dimenzija, utvrđenih pouzdano na reprezentativnim uzorcima iz naše populacije*. I, konačno, već se jednim relativno malim skupom tih instrumenata mogu vrlo pouzdano diferencirati maloljetni počinioci krivičnih djela od nedelinkventne populacije (Kovačević, Momirović i Singer, 1972).

Čini se da ni sistem indikatora resocijalizacije** nije odgovoran za tu po-

javu. Tako, na primjer, školski uspjeh, jedan od bitnih indikatora resocijalizacije, može se, na uzorcima i normalne populacije, prognozirati malim brojem kognitivnih testova, gotovo u cjelini sadržanih u sistemu od 28 primijenjenih mjernih instrumenata, s koeficijentom multiple korelacije koji dosiže 0.70, dakle znatno bolje negoli se, u ovom uzorku, može prognozirati ma koji aspekt resocijalizacijskog procesa (Hošek i Tarbuk, 1972, lično saopćenje).

Očito je, dakle, da faktore odgovorne za tako nisku povezanost kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata i procesa njihove resocijalizacije u postpenalnom razdoblju treba tražiti u:

- (a) posebnostima populacije maloljetnih delinkvenata,
- (b) strukturi procesa resocijalizacije i
- (c) načinu prikupljanja informacija o resocijalizaciji maloljetnika.

Čini se da su relacije latentnih kognitivnih i konativnih dimenzija i manifestnih oblika ponašanja maloljetnih delinkvenata bitno drugačije od takvih relacija u nedelinkventnoj populaciji odgovarajuće dobi i spola. Već je prije bilo utvrđeno da je latentna struktura kognitivnih i konativnih dimenzija u maloljetnih delinkvenata drugačija, no u nedelinkventne omladine (Momirović, Kovačević i Singer, 1967). Općenito se čini da je predvidljivost radnje maloljetnih delinkvenata, ako su poznate njihove kognitivne i konativne karakteristike, osjetljivo manja od predvidljivosti ponašanja normalnih osoba. To vjerojatno zato što je integracija kognitivnih i regulacijskih funkcija u maloljetnih delinkvenata slaba, zbog određene dezorganizacije mehanizama odgovornih za primanje, dekodiranje, zadržavanje i transformaciju informacija, donošenje odluka i kontrolu reakcijskih sistema za napad i

* Uostalom, ako imaju visoke kanoničke korelacije s drugim sistemima varijabli, očito ne mogu imati znatno veliku količinu error varijance.

** Ne nužno i sistem za prikupljanje informacija o tim indikatorima.

odbranu, kao i onih koji reguliraju organske funkcije. Kako slabo organizirani sistemi imaju veću izlaznu entropiju, to je ponašanje maloljetnika u procesu resocijalizacije relativno teško predvidjeti.

Proces resocijalizacije, promatran u obliku kognitivnih i regulativnih mehanizama koji na njega mogu utjecati, nešto je manje kompleksnosti nego promatran u obliku obilježja socijalnog polja u kome se odvija (Horga, Mejovšek i Momirović, 1973), ali je znatno kompleksniji nego ako se promatra izolirano od psiholoških ili socioloških činilaca. U ovom potonjem primjeru jedna je dimenzija, u reduciranom prostoru, dovoljna za eksplikaciju kovarijabiliteta svih indikatora resocijalizacije (Ignjatović, Radovanović i Špadijer, 1973), a sasvim je sigurno da analizirani sistem ne sadrži više od 6 značajnih komponenata, premda je mnogo vjerojatnije da je pravi broj, zapravo, samo 3 (Štalec, Viskiće i Momirović, 1973, lično saopćenje). Uostalom, samo su dvije dimenzije u tom prostoru dovoljne za diferencijaciju maloljetnika, kojima su izrečene različite sankcije (Hošek, Momirović i Singer, 1973). Kompleksitet tog procesa, promatran u obliku kognitivnih i regulativnih mehanizama, ne dopušta takvu kondenzaciju informacija koje bi iscrpile zajedničku varijancu sistema u jednoj ili nekoliko dimenzija. Zbog toga* brojni i različiti aspekti procesa resocijalizacije mogu se prognozirati s relativno velikom nesigurnošću; da je taj proces koherentniji (s psihologijske točke gledišta), vjerojatno bi bio dovoljan znatno manji broj kanoničkih varijable, i vjerojatno bi korelacija kanoničkih varijabli u psihološkom prostoru i prostoru indikatora resocijalizacije bile znatno više. Inkoherentnost procesa resocijalizacije (sistem indikatora sadrži, zapravo,

samo 21.1% zajedničke varijacije) vjerojatno je također pretežno posljedica dezintegriranosti kognitivnih i regulativnih funkcija u maloljetnih delinkvenata, ali i znatnih razlika u obilježjima socijalnog polja u kome se nalaze u postpenalnom razdoblju.

Određeni utjecaj na dobivene rezultate** imali su, međutim, i uvjeti pod kojima su prikupljene informacije o procesu resocijalizacije. Prije svega, 12 do 18 mjeseci nije sasvim dovoljno razdoblje da se manifestiraju simptomi bilo adaptacije bilo dezadaptacije na socijalnu sredinu, a pogotovo nedovoljni da se ti simptomi registriraju tako da budu dostupni, iz ma koga vjerodostojnog izvora informacija, s tako treniranim ispitivačima. Osim toga, određene su pogreške sasvim sigurno bile učinjene i prilikom dekodiranja poruka na temelju kojih su socijalni radnici trebali procijeniti položaj maloljetnika na pojedinim varijablama resocijalizacije. Takve pogreške, pretežno nesistematske, povećale su količinu error varijance u sistemu indikatora resocijalizacije, i tako ne samo smanjile koherentnost tog sistema, već i mogućnost predikacije procesa resocijalizacije na temelju bilo koga prediktorskog sistema varijabli.

U tablici 3 prikazana je matrica korelacija instrumenata za procjenu kognitivnih dimenzija i značajnih kanoničkih varijabli izoliranih u tom prostoru, a u tablici 4 matrica korelacija indikatora resocijalizacije i značajnih kanoničkih dimenzija procesa resocijalizacije. Korelacija kanoničkih varijabli, izoliranih u kognitivnom i konativnom prostoru, i onih izoliranih u prostoru indikatora resocijalizacije, navedeni su u tablici 2.

* Jednaki je fenomen uočen i pri analizi kanoničkih relacija socioloških karakteristika maloljetnih delinkvenata u postpenalnom razdoblju i efikasnosti procesa resocijalizacije.

** Uključujući, naravno, i one na temelju kojih je analizirana latentna struktura indikatora resocijalizacije i određena zajednička varijanca sistema.

Tablica 3

Matrica korelacija instrumenata za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija i značajnih kanoničkih varijabli

	1	2	3	4	5	6
1	.19	-.02	-.10	.05	-.07	.18
2	.17	-.14	-.22	.06	.02	-.01
3	.09	-.00	-.02	-.11	-.11	.16
4	.25	.05	-.07	.20	-.01	.10
5	.23	-.07	-.10	.17	.14	-.04
6	.29	.14	.00	.07	-.09	.15
7	.21	-.04	-.07	-.17	-.09	.10
8	.24	.07	.08	.15	.06	.06
9	.13	.08	.21	.05	.25	-.19
10	.05	-.10	.03	.09	.14	-.08
11	.07	.05	.09	-.13	-.04	.16
12	-.32	-.04	-.09	.05	.04	.01
13	.15	.12	.03	.08	-.20	.15
14	.23	.09	-.07	.05	-.12	.19
15	.18	-.12	-.10	.14	-.04	.09
16	.27	.15	-.01	.10	-.03	.13
17	.26	-.08	-.10	.12	-.05	.10
18	-.08	-.04	-.11	.03	-.30	.25
19	.20	.00	-.03	.06	-.28	.26
20	.20	.13	.11	.11	.09	.03
21	.23	.26	.26	-.06	.03	-.02
22	.21	.07	.00	.06	-.01	.14
23	.11	.09	.07	-.06	-.01	-.00
24	-.27	-.10	-.04	-.09	.04	-.10
25	.07	.16	.20	.13	-.15	.01
26	.17	-.02	.04	.01	-.05	.03
27	.31	.08	.00	.05	-.02	-.10
28	-.04	.12	-.05	.12	-.12	.03
29	.05	.03	-.07	.15	-.13	.19
30	.38	.14	.11	.13	-.03	.14
31	.18	.05	-.07	-.00	-.05	.10
32	-.11	-.04	-.00	.03	.29	-.17
33	-.04	.02	-.09	.20	-.01	.03
34	-.04	-.13	-.17	-.18	-.04	.12
35	-.00	-.11	-.16	-.13	.18	-.03
36	-.23	-.06	-.01	-.12	.07	-.04
37	-.17	-.13	-.14	.09	.16	-.08
38	-.08	.14	.20	.07	-.06	-.00
39	-.04	-.05	-.02	-.00	.05	.05
40	-.16	-.11	-.16	-.10	-.00	-.03
41	.20	.06	-.06	-.03	-.06	.12
42	.48	.29	.13	.12	.09	.04
43	.25	.15	.16	.15	.01	.13
44	.41	.13	.07	-.00	-.07	.15
45	.35	-.00	-.11	-.02	-.07	.16
46	.41	.15	-.06	.00	.06	.04
47	.37	.19	.09	-.12	-.06	.11
48	.27	.16	.11	.22	-.01	.18
49	.31	.08	-.06	.16	-.20	.21
50	-.28	-.16	-.11	-.09	.13	-.15
51	-.23	-.20	-.08	-.07	.11	-.12
52	-.30	-.17	-.13	.01	.10	-.09
53	-.24	-.13	-.11	.05	.09	-.01
54	-.15	-.09	-.08	-.04	.20	-.16
55	-.31	-.08	-.06	-.02	.02	.05
56	-.35	-.03	.00	.16	.13	-.05
57	-.35	-.10	-.08	.06	.15	-.06

	1	2	3	4	5	6
58	-.42	-.17	-.07	.20	.21	-.06
59	-.22	-.02	.06	.09	.02	.08
60	-.23	-.02	-.05	-.05	.15	-.05
61	-.28	-.03	.02	.11	.17	-.06
62	-.29	-.08	.02	.08	.04	.09
63	-.19	-.08	-.04	.22	.04	.07
64	-.26	.07	.03	.12	-.10	.19
65	-.17	-.12	-.12	.07	-.06	.14
66	-.29	-.04	.01	.14	-.01	.05
67	-.34	-.04	-.09	.02	.05	-.01
68	-.19	-.07	-.08	.12	.04	.07

Tablica 4

Matrica korelacija indikatora resocijalizacije i značajnih kanoničkih i značajnih kanoničkih varijabli

	1	2	3	4	5	6
1	-.36	-.09	-.42	-.02	-.12	-.08
2	.25	.08	-.02	.18	.22	.08
3	.22	.48	.45	-.01	-.09	.14
4	-.27	-.12	-.04	.64	-.08	-.09
5	.25	.41	.31	-.05	.04	.13
6	-.27	.15	.09	.04	-.02	.37
7	-.04	.24	.38	-.11	.17	.08
8	.24	.33	.15	-.12	.39	-.41
9	.32	-.04	-.02	.04	-.51	.44
10	-.01	-.23	-.45	-.10	-.15	.20
11	.43	.13	.31	.04	.30	-.15
12	-.24	-.33	-.01	.03	.28	-.29
13	.24	.45	.48	.26	.01	.18
14	.43	.47	.45	.40	.34	-.13
15	.09	-.10	-.04	.03	-.02	.12
16	.03	-.20	-.29	-.25	.03	-.02
17	-.09	-.20	-.05	.14	.28	-.10
18	.12	.24	.33	-.10	-.16	-.19

Struktura prve kanoničke varijable u prostoru kognitivnih i konativnih dimenzija, (nazovimo taj prostor Ψ prostorom) vrlo je slična strukturi prve glavne komponente tog prostora (Mejovšek, 1973). Definirana je, na pozitivnom polu, gotovo svim testovima za procjenu kognitivnih sposobnosti, nezavisno od sadržaja testovnih zadataka i operacija s pomoću kojih se ti zadaci mogu riješiti. Testovi koji imaju visoke saturacije s generalnim kognitivnim faktorom (na ovom uzorku ispitanika), imaju redovito, veće korelacije s tom kanoničkom varijablom. Na negativnom se polu definiraju svi testovi za procjenu patoloških konativnih faktora, osobito oni koji pripadaju konverzivnom sindromu. Osim toga, izu-

zev CQ3, testovi koji definiraju pozitivan pol faktora integriranosti ličnosti, definiraju i pozitivni pol prve kanoničke varijable, a oni koji definiraju negativni pol tog faktora, imaju niske, ali značajne negativne korelacije s tom varijablom.

Za ocjenu Eysenckovih hipoteza o funkciji ekstraverzije u formiranju socijaliziranih modela ponašanja značajno je da skale ekstraverzije (E iz MPI) i premsije imaju pozitivne, a ostale skale koje definiraju faktor ekstraverzije nulte korelacije s prvom kanoničkom varijablom u Ψ prostoru; rezultati su jasno usmjereni protiv hipoteze da je ekstraverzija manifestacija inhibitornih procesa u centralnim regulacijskim sistemima.

Skale saturirane faktorom rigidnosti, ponašaju se inkonzistentno. Autoritarnost je u niskoj pozitivnoj, a politički konzervativizam u znatnijoj negativnoj korelaciji s tom dimenzijom.

Riječ je, bez sumnje, o latentnoj dimenziji koju je teško imenovati, ali čija je egzistencija nesumnjiva i izvan kanoničke orijentacije dimenzija Ψ prostora prema nekom kriterijskom sistemu. Ta je dimenzija očito mjera stupnja organiziranosti i efikasnosti funkcija živčanog sistema kako u obliku procesa za preradu informacija tako i u obliku kontrolnih i regulativnih mehanizama; čini se, pri tome, da je ta dimenzija odgovorna i za regulaciju i kontrolu organskih, posebno energetskih procesa. Možda upravo ta dimenzija najbolje odgovara onome što je Spearman nazivao mentalnom energijom. U svakom slučaju ta se dimenzija ponaša kao generalni faktor efikasnosti centralnog živčanog sistema.

U prostoru indikatora resocijalizacije (nazovimo taj prostor E — prostodom) prva kanonička varijabla slična je, ali samo u obrnutoj mjeri, prvoj glavnoj komponenti varijabli za procjenu resocijalizacije (Ignjatović, Radovanović, i Špadijer, 1973) i, istovremeno, prvoj diskriminativnoj varijabli koja maksimalno separira maloljetnike kojima su izrečene različite sankcije (Hošek, Mimorović i Singer, 1973). Stupanj kongruencije prve kanoničke varijable i tih varijabli ipak nije odveć visok.

Prvu kanoničku varijablu u E prostoru definira, zapravo, uspješan proces socijalizacije određenog tipa maloljetnih delinkvenata. Definirana je odsutnošću recidivizma, uspješnim uključivanjem u profesionalnu aktivnost (ili uspjehom u nastavku školovanja), integracijom u primarnu grupu, napuštanjem devijantnih grupa i redukcijom nekih sociopatskih oblika ponašanja. Međutim, ta je varijabla, na izgled paradoksalno, povezana i s na-

stavkom prosjačenja i tapkarenja. Taj je fenomen međutim, lako razumljiv ako se promatra ponašanje onih koji imaju ispodprosječne vrijednosti na toj dimenziji. To su osobe koje recidiviraju, ne uključuju se u školu i ne zapošljavaju se, i imaju ne samo negativan odnos prema primarnoj grupi već su i aktivni članovi devijantnih grupa. Takvi su maloljetnici, koji dakle nastavljaju svoju kriminalnu aktivnost, sasvim sigurno ne odaju prosjačenju i tapkarenju, jer su to, u obliku delikventnog sustava vrijednosti, aktivnosti nižeg reda, uostalom inkompatibilne sa stvarnom katkada već profesionalnom, kriminalnom aktivnošću.*

Korelacija između prve kanoničke varijable u Ψ prostoru i prve kanoničke varijable u E prostoru iznosi 0.57. Korelacija prvih dviju kanoničkih varijabli relativno je niska. Međutim, ipak se može zaključiti da su psihološke dimenzije ličnosti važan faktor u resocijalizaciji maloljetnih delinkvenata. Očito je da se maloljetnici većih kognitivnih sposobnosti i normalnih konativnih osobina bolje uklapaju u primarne i sekundarne grupe.

Na osnovi tih rezultata nije vidljivo koliko je tretman utjecao na psihološke dimenzije ličnosti maloljetnika.

Na osnovi povezanosti ta dva skupa kanoničkih varijabli može se zaključiti da postoje još neki činioci odgovorni za resocijalizaciju maloljetnih delinkvenata. Važnost psiholoških činilaca u procesu resocijalizacije očito je značajna, ali manja od one koja se mogla očekivati na osnovi dosadašnjih istraživanja. Očigledno je da se dobro strukturirane ličnosti bolje uključuju u socijalne oblike života od slabo strukturiranih ličnosti.

Druga kanonička varijabla u Ψ prostoru relativno je slabo definirana. Postoje pretežno nulte ili niske pozitivne projekcije testova kognitivnih sposobnosti na tu varijablu. Testovi patološ-

* Sličan je fenomen uočen i u diskriminativnoj analizi maloljetnika kojima su izrečene različite sankcije.

kih konativnih faktora imaju redovito niske negativne korelacije s tom kanoničkom varijablom.

Kognitivan subprostor te kanoničke varijable vrlo loše je definiran. Ipak se može zaključiti da je riječ o osobama prosječne inteligencije, s nešto većom perceptivnom razinom rezoniranja, što je tipično za populaciju maloljetnih delinkvenata.

Struktura druge kanoničke varijable u segmentu koji definiraju konativni mjerni instrumenti donekle odgovara strukturi prve kanoničke varijable u konativnom subprostoru, pa se može zaključiti da je zapravo riječ o osobama s neizraženim neurotskim oblicima ponašanja.

Druga kanonička varijabla u E prostoru vrlo je dobro definirana. Ta varijabla određuje osobe koje se ne skieću, ne kockaju, koje se ne ponašaju drsko, imaju dobre odnose s porodicom, ne pripadaju devijantnim grupama i bave se sportom. Ti maloljetnici materijalno ne pomažu porodicu, ne pripadaju kulturno-umjetničkim grupama. Osim toga, ne besposlice, ne nose dugu kosu i nisu članovi SKJ. Po svemu sudeći ta varijabla definira osobe koje su prihvatile socijalizirane oblike ponašanja.

Korelacija druge kanoničke varijable s varijablom recidivizma vrlo je niska (na granici značajnosti), pa je vjerojatno, riječ o osobama koje po zakonu slučaja recidiviraju ili nerecidiviraju.

Velik utjecaj ima primarna grupa (patrijarhalna porodica) koja kontrolira asocijalne oblike ponašanja, usmjeruje u sportsku, ali ne i u kulturno-umjetničku i društveno-političku djelatnost. Takvi maloljetnici slabo se uključuju i uspijevaju u školi i poslu u okviru radnih organizacija. Vjerojatno je riječ o mlađim osobama kod kojih još ličnost nije dovoljno formirana, a odsutnost asocijalnih oblika ponašanja vjerojatno je rezultat nadzora porodice nad maloljetnikom.

Kanonička korelacija između tog para kanoničkih varijabli iznosi 0.56, što je neznatno niže od prve kanoničke korelacije.

Treća kanonička varijabla u prostoru kognitivnih i konativnih dimenzija (Ψ) definirana je niskim negativnim ili nultim korelacijama s kognitivnim testovima, što očito upozorava na osobe niske kognitivne razine. Nešto je povoljnija struktura tih maloljetnika na području konativnih dimenzija ličnosti. Negativne ili nulte korelacije patoloških konativnih testova s tom varijablom ne govore o neurotičnom ponašanju (što nije isključeno, jer nulte korelacije dopuštaju prisutnost i neurotičnih osoba u uzorku osoba koje definiraju treću kanoničku varijablu).

Značajnija je prisutnost pozitivne, nešto veće korelacije skale autoritarizma s tom kanoničkom varijablom, te Cattellovih skala afektotimije, individualizma i ergičke tenzije. Po svemu sudeći ta kanonička varijabla u Ψ prostoru definira maloljetnike autoritarnih crta ličnosti, introvertiranu osobu, bez sklonosti ka kooperaciji s okolinom i s općenito smanjenom ergičnom tenzijom. Podatak (Q4) da je riječ o mirnoj, nefrustriranoj sabranoj ličnosti u skladu je s podacima o konativnim patološkim dimenzijama, koje se kreću u zonama nultih ili niskih negativnih vrijednosti.

U prostoru varijabli za procjenu resocijalizacije maloljetnika (E) treća kanonička varijabla definirana je relativno visokim korelacijama s varijablama koje upućuju na uspješno uključivanje u primarne i socijalno poželjne sekundarne grupe.

Najveću korelaciju ima varijabla koja govori o pozitivnom odnosu prema porodici nakon završenog tretmana. Osim toga taj tip definiran je odsutnošću recidivizma (varijabla recidivizma ima maksimalnu negativnu projekciju na tu kanoničku varijablu), nepripadanjem devijantnim grupama uspješnim uključivanjem u dalji pro-

ces školovanja ili profesionalne aktivnosti i uspješnim uključivanjem u sportske organizacije. Izrazita je i odsutnost svih oblika sociopatskog ponašanja, posebno skitnje, kockanja i besposličenja. Premda je kod tog tipa maloljetnika uočljiv pozitivan odnos prema porodici, materijalna pomoć porodici sasvim je neizražena (nulta korelacija).

Korelacija između treće kanoničke varijable u Ψ prostoru i treće kanoničke varijable u E prostoru iznosi 0.53. Potrebno je naglasiti da treća kanonička varijabla u prostoru efikasnosti resocijalizacije definira osobe koje su se, čini se, najbolje prilagodile socijalno prihvatljivim modelima konašanja.

Odgovarajuća kanonička varijabla u psihološkom prostoru nije sasvim precizno definirana. Može se zapaziti da je kod osoba koje definira ta varijabla relativno dobro razvijen perceptivni faktor, a slabo verbalni faktor.

Na osnovi analize segmenta psihološkog prostora koji određuju mjerni instrumenti primarnih socijalnih stavova, vidljivo je da je riječ o autoritarnim osobama.

Inspekcijom konativnog subprostora može se zaključiti da je riječ o osobama koje su sklone amocionalnom angaziranju, koje nisu sklone kritičnom odnosu prema postojećim sistemima vrijednosti, kod kojih je smanjena ergična tenzija i kod kojih je izražena sklonost izdvajanju iz grupe i rješavanju problema bez kooperacije. Prema svemu sudeći riječ je o osobama normalnoga konativnog statusa.

Postoji svega 25% zajedničke varijance između Ψ i E prostora definiranih četvrtim parom kanoničkih varijabli. Četvrta kanonička varijabla u Ψ prostoru definira osobe kod kojih je faktor simboličkog rezoniranja i edukacije bolje razvijen od faktora perceptivnog rezoniranja. Očito je riječ o grupaciji maloljetnika relativno više intelektualne razine.

S obzirom na patološki konativni prostor može se uočiti da je riječ o

osobama nestabilne ličnosti kod kojih je osobito izražen konverzivni sindrom s tendencijama agresivnog ponašanja. To potvrđuju i rezultati na skalama normalnih faktora gdje je izražena sklonost isticanju u grupi, sklonost paranoidnoj sumnjičavosti, obrambenom stavu, nedostatku smisla za humor i teškom podnašanju frustracije.

Na osnovi mjernih instrumenata primarnih socijalnih stavova može se jedino zaključiti da je riječ o osobama koje preferiraju liberalne modele ponašanja, a na osnovi skale za procjenu sugestibiliteta, da je riječ o osobama podložnim utjecaju drugih osoba.

U prostoru varijabli resocijalizacije (E) četvrta je kanonička varijabla vrlo slabo definirana. Dobivene korelacije navode na zaključak da je riječ o općenito slabo socijaliziranom tipu maloljetnika koji nakon završenoga tretmanskog razdoblja nastavlja s besposličenjem i drskim ponašanjem. Premda je izrazito visoka pozitivna korelacija varijable koja govori o prestanku prosjačenja s tom kanoničkom varijablom, zatim podatak koji govori o dobrom odnosu prema porodici i nepripadanju devijantnim grupama, ne može se zaključiti o pozitivnoj integriranosti u socijalno prihvatljive oblike ponašanja, jer ne postoje podaci (korelacija je nulta) o uključivanju u proizvodni rad, ili nastavak školovanja, sportske, društveno-političke organizacije i sl., izuzev podatka o uključivanju u kulturno-umjetnička društva.

Po svemu sudeći taj tip maloljetnika, definiran kognitivnim i konativnim dimenzijama ličnosti, te dimenzijama za procjenu socijaliziranih oblika ponašanja, vrlo teško uspijeva u procesu resocijalizacije nakon tretmanskog razdoblja.

Od prethodno navedena tri tipa maloljetnika, ovaj najmanje uspijeva da se uključi u socijalnu sredinu, a po svemu sudeći to i ne pokušava. Primarna grupa mu pruža osnovne uvje-

te za egzistenciju i na taj način omogućuje neodgovoran stav prema osnovnim društvenim i profesionalnim obavezama.

Između petog para kanoničkih varijabli koeficijent korelacije iznosi 0.47.

U prostoru kognitivnih dimenzija peta kanonička varijabla definirana je redovito niskim negativnim korelacijama; značajno više od ostalih korelacija su korelacije Pete kanoničke varijable s testom labininta i testom substitucije iz Revidirane serije beta i testom sinonima iz baterije Gvertos).

U prostoru konativnih patoloških dimenzija ta je varijabla definirana slabim pozitivnim vezama s varijablama konverzivnog sindroma, naročito motornom konverzijom i nešto većom vezom s varijablom senzibilitnosti.

Peta kanonička varijabla pozitivno je definirana u prostoru Cattellovih dimenzija ličnosti skalama premisije (I), fitmije (N), te nešto slabije skalom radikalizma (Q1), a negativno sa skalom afektotimije (A). Od Eysenckovih skala značajno je negativno povezana sa skalom E iz MPI upitnika, a od skala za procjenu rigidnosti, skalom autoritarizma (A) i komformizma (C).

Čini se da je riječ o tipu maloljetnika ispodprosječne kognitivne razine, za tu populaciju ispitanika, s ispodprosječnom razinom perceptivnog tipa inteligencije. Osim toga riječ je o maloljetniku sklonom konverzivnim reakcijama, osobito motornim, što je u skladu s pretjeranom senzibilnošću koju maloljetnik izražava. Prema rezultatima na skalama za procjenu ličnosti čini se da je riječ s osjetljivim, osjećajnim osobama sa sklonošću prema umjetnosti, prema društvu, uglađenog ponašanja, sklonom zbijanju šala na tuđi račun, s izraženim kritičkim odnosom prema postojećim sistemima vrijednosti.

Na osnovi relativno visokih projekcija skale autoritarizma i skale komformizma na tu kanoničku varijablu, može se opravdano pretpostaviti da je riječ o rigidnim ličnostima, što

potvrđuje negativne projekcije kognitivnih varijabli i pozitivne projekcije varijabli konverzivnog i asteničkog sindroma na petu kanoničku varijablu.

Zanimljivi su rezultati koji definiraju petu kanoničku varijablu u prostoru uspješnosti resocijalizacije (E).

Najveću projekciju ima varijabla koja govori o neurednoj, prljavoj osobi. Taj je podatak posebno zanimljiv kad se uzmu u obzir rezultati analize psihološkog prostora.

Pozitivne projekcije imaju i varijable koje govore o uključivanju u kulturno-umjetnička društva, dok izbjegavaju sportske aktivnosti, dobro se ponašaju (u skladu s prethodno navedenim rezultatima). Zanimljiv je i podatak o pripadanju devijantnim grupama, izbjegavanju sociopatskih oblika ponašanja, uspješnom uključivanju u profesionalnu djelatnost ili u nastavak. Zanimljiva je činjenica da te osobe materijalno pomažu porodicu, dok je istovremeno sasvim neizražen pozitivni odnos prema porodici.

Moglo bi se zaključiti na osnovi svega da se taj tip maloljetnika uspješno uklapa u socijalnu sredinu i prihvaća društvene normative ponašanja. Neki negativni oblici asocijalnog ponašanja (neurednost, prljavština) vjerojatno su rezultat sredine niže kulturne razine iz koje maloljetnik potječe. Čini se da te osobe prihvaćaju one sisteme vrijednosti koji odgovaraju njihovim dimenzijama ličnosti i više ili manje uspješno se uključuju u socijalnu okolinu. U svakom slučaju zadovoljavajući je podatak o izbjegavanju delinkventnih grupa i o prekidanju delinkventne aktivnosti.

Koeficijent korelacije između šestog para kanoničkih faktora iznosi 0.47. To je ujedno zadnja značajna kanonička korelacija. Količina zajedničke varijance tog para kanoničkih varijabli je mala, pa možemo zaključivati o stupnju resocijalizacije kod određenog tipa maloljetnika, definiranim Ψ varijablama, s velikim oprezom.

Rezultati analize u Ψ prostoru upozoravaju na maloljetnike povišene kognitivne razine, i to kako u nekim testovima saturiranim s generalnim faktorom inteligencije (TBK, TSB, TP, TSR, TNS) tako i u testovima simboličkoga, perceptivnog i numeričkog rezoniranja. Verbalni faktor kod tog tipa maloljetnika nije izražen. S obzirom da je taj faktor najvećma ovisan o edukacijskoj razini osobe, rezultat upućuje na osobe koje sigurno ne pripadaju grupama veće obrazovne razine. Projekcije patoloških konativnih faktora na šestu kanoničku varijablu Ψ prostora upozoravaju da je riječ o osobama s povišenim steničnim sindromom i sniženim asteničnim sindromom.

S obzirom na konativne dimenzije rezultati govore o osobama sa smanjenim djelovanjem inhibitornih mehanizama, bezbrižnim, samopouzdanim, neosjetljivim, neosjećajnim, principijelnim, povišenog superega, poduzetnim i osobama sklonim avanturizmu. Osim toga, na osnovi instrumenata za procjenu primarnih socijalnih stavova može se uočiti konzervativan stav kod tog tipa maloljetnika. Očigledno je da su po psihološkim karakteristikama maloljetnici koje definira šesta kanonička varijabla sasvim različiti (suprotan spol) od tipa osoba definiranih petom kanoničkom varijablom.

Riječ je o nerigidnim osobama natprosječne inteligencije s izraženom tendencijom steničnih oblika reagiranja.

U prostoru varijabli resocijalizacije (E) šesta latentna dimenzija definira osobe drskog ponašanja, koje i dalje održavaju kontakte s devijantnim grupama, ali osim toga nema podataka o asocijalnom tipu ponašanja.

Sigurno je da takve osobe nisu uspjele nakon tretmana, u procesu socijalizacije, da se integriraju i postignu uspjehe u školi ili profesionalnom radu. Rezultati govore o pripadnosti omladinskim organizacijama, dok im je istovremeno stav prema sportu i

kulturno-umjetničkoj djelatnosti negativan.

Važno je napomenuti da su se ti maloljetnici značajno slabije resocijalizirali od maloljetnika koje definira peta kanonička varijabla, jer je u psihološkom smislu sigurno riječ o bolje integriranim (strukturiranim) ličnostima. Čini se da se ti maloljetnici teže uklapaju u socijalnu sredinu, jer dolaze u sukob s normativima socijalnog ponašanja zbog svojih agresivnih reakcija i drskog ponašanja.

Na osnovi tih rezultata može se opravdano pretpostaviti da dobro saturirane ličnosti u psihološkom smislu bolje uspijevaju da se integriraju u mikro i makrosocijalnu strukturu.

Prva je kanonička varijabla u Ψ prostoru u odnosu prema ostalim varijablama tog prostora najbolje definirana. Nema sumnje da ta varijabla definira osobe koje su natprosječno inteligentne i kod kojih nisu izraženi neurotski i patološki oblici ponašanja. Premda postoji određena sumnja u vjerodostojnost informacija koje sadržavaju prostor efikasnosti resocijalizacije, ipak se može opravdano smatrati da je kod tih osoba tretman bio uspješan i da su se te osobe relativno dobro integrirale u primarnu grupu sekundarne grupe i prihvatile socijalno pozitivne modele ponašanja.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da kognitivne funkcije nisu primarno značajne u zrocesu resocijalizacije maloljetnih delinkvenata. Pouzdano se može pretpostaviti da konativne dimenzije ličnosti imaju nepobitno veće značenje. Posebno je značajan stenični sindrom. Maloljetnici kod kojih je taj sindrom izražen u značajnoj mjeri, relativno se teško prilagođavaju socijaliziranim modelima ponašanja. Društvo naročito sankcionira agresivne modele ponašanja. Također se može zapaziti da socijalne ustanove favoriziraju autoritarijarne (rigidne) modele ponašanja, s izraženim komformističkim tendencijama.

Premda su kanoničke korelacije ne-
očekivano niske, bilo bi pogrešno za-
ključiti da struktura ličnosti nije važ-
na u procesu resocijalizacije maloljet-
nika. Vjerojatno su kanoničke relacije
ispitivanih prostora realno veće od do-
bivenih (prostor efikasnosti resocij-
alizacije nije pouzdano definiran), što
djelomično potvrđuje opravdanost psi-
holoških koncepcija. Vjerojatno je ne-
dovoljna određenost prostora efika-
snosti resocijalizacije razlog i relativ-
no niskih kanoničkih veza tog prostora
s prostorom socioloških varijabli
(Mejovšek, Momirović i Horga, 1973).

Smatramo da bi se u izučavanju pro-
cesa resocijalizacije maloljetnika mo-
rala voditi briga o strukturi ličnosti
maloljetnih delinkvenata, socijalnoj
sredini u koju se maloljetnici uključu-
ju, kao i o interakciji tih činilaca.

Na osnovi tih rezultata također se
može pretpostaviti da postoje i neki
drugi činioci koji su važni za resocija-
lizaciju maloljetnika.

4. ZAKLJUČAK

Na osnovi analize kanoničkih relaci-
ja varijabli koje definiraju strukturu
ličnosti maloljetnih delinkvenata i va-
rijabli resocijalizacije maloljetnih de-
linkvenata može se zaključiti ovo:

- (1) dobro strukturirane ličnosti naj-
bolje se integriraju u socijalnu
sredinu;
- (2) kognitivna struktura ličnosti ne-
ma prvotno značenje za resocijali-
zaciju maloljetnika;
- (3) mnogo veće značenje ima konativ-
na struktura ličnosti, a to se po-
sebno odnosi na patološki konati-
vni subprostor. Agresivni su obli-
ci ponašanja kontraindikacija za
resocijalizaciju maloljetnika. Dru-
štvo najviše sankcionira takve
oblike ponašanja;
- (4) društvo favorizira autoritarijarne
(rigidne) ličnosti;
- (5) i ovo istraživanje potvrđuje da su
 Ψ činioci značajni, ali se ne može
govoriti o dominantnom utjecaju
 Ψ komponenti (što naglašavaju
 Ψ teorije) nego postoji i druga
grupa činilaca koja također zna-
čajno utječe na procese resocija-
lizacije (to pokazuju relativno ni-
ske kanoničke veze);
- (6) prilikom izučavanja procesa reso-
cijalizacije maloljetnih delinkve-
nata treba voditi brigu podjedna-
ko o Ψ faktorima i sociološkim
faktorima, te o integraciji jednih
i drugih činilaca kako bi se potpu-
no objasnili procesi resocijalizaci-
je maloljetnih delinkvenata.

Matrica interkorelacija indikatora resocijalizacije

1	1.00	-.21	-.32	.09	-.21	.05	-.22	-.24	-.09	.04	-.35	-.23	-.21	-.45	-.11	-.07	-.05	-.04
2	-.21	1.00	.28	.11	.28	.04	.21	.32	.09	-.01	.15	.11	.27	.33	.05	-.00	.13	.01
3	-.32	.28	1.00	-.03	.32	-.03	.34	.38	.08	-.07	.22	.12	.33	.46	.02	.00	.05	-.03
4	.09	.11	-.03	1.00	.05	.09	.02	.13	-.06	.03	-.04	-.05	.12	.00	-.06	-.01	.02	.07
5	-.21	.28	.32	.05	1.00	.29	.29	.27	.02	.05	.19	.14	.37	.39	.04	-.00	-.03	-.02
6	.05	.04	-.03	.09	.29	1.00	.13	.04	.07	.02	.01	-.00	.21	.10	-.03	.06	-.03	-.07
7	-.22	.21	.34	.02	.29	.13	1.00	.26	.14	-.13	.43	.25	.45	.37	.09	.04	.07	.03
8	-.24	.32	.38	.13	.27	.04	.26	1.00	.08	-.08	.21	.16	.31	.37	-.00	-.01	.10	.01
9	-.09	.09	.08	-.06	.02	.07	.14	.08	1.00	-.11	.25	.11	.11	.13	.03	.05	.03	.03
10	.04	-.01	-.07	.03	.05	.02	-.13	-.08	-.11	1.00	-.11	-.08	-.06	-.02	-.02	-.07	-.06	-.03
11	-.35	.15	.22	-.04	.19	.01	.43	.21	.25	-.11	1.00	.40	.24	.26	.21	.03	.19	.10
12	-.23	.11	.12	-.05	.14	-.00	.25	.16	.11	-.08	.40	1.00	.24	.23	.06	.07	.08	.01
13	-.21	.27	.33	.12	.37	.21	.45	.31	.11	-.06	.24	.24	1.00	.48	.10	.02	.07	-.03
14	-.45	.33	.46	.00	.39	.10	.37	.37	.13	-.02	.26	.23	.07	.09	.24	.06	1.00	.12
15	-.11	.05	.02	-.06	.04	-.03	.09	-.00	.03	-.02	.21	.06	.48	1.00	.07	.06	.09	.01
16	-.07	-.00	.00	-.01	-.00	.06	.04	-.01	.05	-.07	.03	.07	.10	.07	1.00	.12	.24	.13
17	-.05	.13	.05	.02	-.03	-.03	.07	.10	.03	-.06	.19	.08	.02	.06	.12	1.00	.06	.05
18	-.04	.01	-.03	.07	-.02	-.07	.03	.01	.03	-.03	.10	.01	-.03	.01	.13	.05	.12	1.00

Matrica kroskorelacija mjernih instrumenata za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija i indikatora resocijalizacije

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
-.04	.04	-.05	.02	-.01	.01	-.02	-.01	.08	.11	.04	-.12	-.01	.01	-.02	.03	.04	-.03
-.03	-.05	-.12	.03	-.08	-.07	-.07	-.04	.04	.08	.06	.09	-.06	-.05	.04	.03	.03	-.00
-.01	-.00	-.04	-.02	.06	.02	.03	.02	.05	.05	.04	-.08	.04	-.07	.03	.05	.05	.06
-.00	.09	-.02	.06	-.02	.02	-.03	.02	.11	.06	.07	-.11	.03	.05	.02	.04	.05	-.02
-.06	.09	-.07	.05	-.06	-.06	-.00	.00	.04	.09	.10	-.06	.00	.06	-.01	.04	.04	-.01
-.05	.05	.01	.05	-.00	.01	-.02	.01	.06	.09	.03	-.20	-.01	.06	-.05	.06	-.01	.01
-.05	.07	-.03	.08	-.03	.05	-.04	-.04	.06	.08	.05	-.09	.00	.02	.01	.06	.06	.05
-.06	.04	-.03	.04	-.03	.01	-.02	.03	.01	.04	.15	-.09	.04	.04	.07	.04	.05	.04
-.13	.07	.02	.05	.10	.02	.11	.12	.01	-.11	.20	.13	.13	.07	.07	.03	.04	.04
-.09	.04	-.04	.02	.05	.01	.06	.08	.02	-.02	.12	.09	.06	.02	.16	-.03	.02	-.01
-.05	.02	.04	.10	.05	.06	.07	.07	.10	-.06	.07	.05	.04	.02	.06	.03	.01	-.04
.18	-.02	-.08	.04	-.03	.13	.04	-.04	.05	-.03	.12	.02	.05	.03	.06	.01	-.03	-.03
.03	.01	-.03	.01	-.02	.02	-.08	-.04	.06	-.04	-.08	-.13	-.01	.01	.01	.02	-.08	-.01
.01	.05	-.03	.03	.02	.02	.02	.01	.05	.16	.03	-.14	.03	.02	.03	.00	.00	.03
-.06	.00	-.08	.04	-.05	.00	-.02	-.03	.14	.04	.10	-.04	-.03	.03	.03	.06	.08	-.00
-.03	.14	.08	.05	.04	.01	.01	.06	.04	.07	.05	-.10	.07	.09	.03	.07	-.01	-.01
-.07	.07	-.02	.04	-.03	.09	-.03	.05	.07	.05	.08	-.10	-.02	.03	.09	.12	.09	.03
-.12	-.04	-.09	.06	-.04	.08	-.05	.06	.11	-.00	.09	-.11	-.02	.10	-.04	.00	.00	.02
-.03	.04	-.01	.06	.02	.01	.00	-.02	.17	.05	.07	-.08	.01	.01	.01	.03	.01	.05
-.08	.04	.03	.01	.00	-.02	.07	.04	.02	.05	.06	-.07	.07	.11	-.04	-.01	.04	-.02
-.08	.04	.06	-.03	.07	.00	.08	.07	.02	-.04	.09	-.05	.07	.09	.04	.03	.04	.13
-.02	.07	-.00	-.04	-.02	.02	.01	-.03	.08	.04	.05	-.09	.01	.05	-.07	.01	.04	-.02
-.01	.01	-.02	.02	.00	.03	.04	.01	.06	-.02	.07	-.09	-.06	-.01	-.08	.01	.00	.08
.03	-.06	-.03	.04	-.03	.06	-.00	-.01	-.13	-.01	.04	.09	.02	.09	.02	.05	-.06	.02
.01	-.02	-.02	.05	-.02	-.02	.01	-.02	.05	-.07	-.01	-.05	.03	.02	.03	-.05	-.05	.11
-.09	.06	.01	-.00	.03	-.13	.03	-.04	.02	.01	.04	-.02	.02	.02	.02	.03	.03	.14
-.03	.06	.06	-.02	-.02	-.16	-.05	.06	.08	.03	.05	-.04	-.00	.07	.03	.00	.05	.05
.14	-.00	.01	.11	.04	.09	-.05	.00	.01	.03	-.08	-.09	-.01	.01	-.05	.03	-.05	.03
.05	.06	-.05	.09	-.01	.03	-.02	-.02	.03	.06	-.07	-.16	-.01	-.01	.03	-.04	-.00	-.01
-.14	.11	.06	-.01	.04	-.04	.06	.06	.13	-.01	.11	-.03	.13	.15	.07	.06	-.01	-.03
-.02	.08	.01	-.00	.01	-.04	-.06	.01	.00	.07	-.02	-.14	-.06	-.02	.02	-.05	-.03	-.03
-.05	.06	-.01	.03	.00	.04	-.00	.07	-.11	-.07	-.04	-.02	.01	.02	-.03	.05	.07	-.04
.11	.01	-.01	.07	.03	.04	-.01	.01	.02	.03	-.04	-.02	.03	.04	.02	-.05	-.01	-.08
-.01	.01	-.07	-.08	-.01	.01	-.01	-.06	.02	.05	-.08	-.04	-.09	-.02	-.01	.08	-.01	-.01

Matrica kroskorelacija mjernih instrumenata za procjenu kognitivnih i konativnih dimenzija i indikatora resocijalizacije (nastavak)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
35	.00	.10	-.02	-.11	-.03	.01	-.02	.01	-.01	-.05	-.02	.03	-.02	-.00	.00	.10	.06	-.06
36	.05	.00	-.02	.01	.00	.07	.10	.03	-.02	-.06	-.01	.07	.02	-.05	.00	-.00	.01	-.02
37	-.03	.02	.04	.09	.04	.03	.01	.04	-.10	.06	-.05	.01	-.04	.04	.01	.05	.04	-.07
38	-.04	-.07	.07	.09	.01	.05	.04	.00	-.08	.01	-.01	-.02	.04	.02	-.07	-.03	-.05	-.05
39	-.05	.05	.06	.03	.07	-.01	.09	.01	-.02	.05	.01	.02	.02	.05	.00	.05	.05	-.03
40	.10	-.02	.04	.01	-.08	.03	.02	.01	-.00	-.01	-.05	.03	.01	-.08	-.03	.03	.01	-.02
41	-.02	.05	-.02	-.01	.04	.01	.03	.03	.06	.08	.00	-.11	.00	.04	.05	.05	.05	.04
42	-.09	.12	.08	-.02	.08	-.02	.00	.08	.07	.08	.11	-.15	.04	.18	.01	.00	.05	.02
43	-.13	.07	.07	.05	.06	.02	.08	.05	.06	.07	.12	-.05	.10	.13	.05	-.01	.07	.02
44	-.11	.10	.04	-.02	.03	.04	.03	.03	.09	.06	.14	-.07	.13	.08	.10	.13	.05	.07
45	-.04	.07	-.05	-.03	.01	.01	.01	.00	.14	.08	.12	-.08	.02	.03	.06	.09	.02	.00
46	-.03	.06	-.02	-.02	.02	.00	.06	.04	.05	.11	.07	-.18	.01	.08	.02	.08	.04	.01
47	-.06	.03	.04	-.09	.04	-.05	.02	.04	.10	.01	.09	-.10	.08	.06	.02	.09	.04	.01
48	-.08	.11	.04	.04	.07	.03	.01	.00	.03	.04	.02	-.13	.08	.12	.01	.01	.08	.00
49	-.01	.06	-.01	.09	.02	.01	-.06	.01	.14	.05	.02	-.16	.03	.04	.04	.09	.01	-.02
50	.06	-.03	-.08	.00	.06	.05	.02	.05	.02	.07	-.05	.12	.01	.04	.01	.06	-.04	.02
51	-.01	-.02	.05	.00	-.02	.01	.06	.01	-.01	-.06	-.01	.15	.01	-.02	.02	.07	.00	.01
52	.08	-.01	.10	.02	-.04	.09	.01	-.02	.03	.08	-.10	.10	.02	-.04	-.03	.06	.01	-.02
53	.08	.03	-.08	.03	.04	.10	.00	.01	-.04	.06	-.06	.07	.04	-.05	.04	.02	.01	-.04
54	.02	.02	-.08	.01	-.02	.06	.01	.03	.07	.05	-.03	.05	.01	-.02	.04	.05	.00	.01
55	.09	-.01	-.07	.02	-.03	.15	.03	.03	.05	.07	-.09	.06	.04	-.05	.00	.05	.02	.00
56	.11	.00	.03	.08	.04	.15	.05	.02	.08	.10	.09	.07	.07	.01	-.02	.04	.01	-.02
57	.13	-.02	.06	.01	-.03	.15	.03	.03	.06	.10	.08	.09	.04	.02	-.02	.06	.05	.02
58	.10	.03	.11	.06	-.03	.15	.03	.05	.09	.08	-.09	.10	.03	.00	.01	.02	.05	.08
59	.05	-.04	.04	.03	.02	.15	.00	.07	.01	.08	.04	.08	.02	.00	.03	.06	.00	-.02
60	.11	.04	.08	-.02	.04	.12	.01	.01	-.09	.06	-.07	.02	.01	-.05	.01	.03	.00	.07
61	.09	-.05	.07	.00	.03	.13	.02	.05	.09	.05	.06	.08	.04	.02	.00	.04	.01	.06
62	.07	-.04	.05	-.02	.00	.13	.00	.12	.07	.08	.06	.06	.01	-.04	.04	.03	.01	.04
63	.07	-.02	.10	.09	.04	.12	.01	.09	.04	.10	.04	.01	.04	.02	-.02	.03	.01	.06
64	.16	-.03	.02	.04	.05	.14	.03	.07	-.02	.10	-.13	-.09	.04	.04	.04	.03	.01	.04
65	.08	.04	.02	.04	.07	.18	.00	.04	.03	.06	-.04	.01	.04	.04	.04	.06	.05	.03
66	.11	-.06	.08	.05	-.04	.14	-.02	.07	.04	.13	.11	.01	.04	.04	.04	.02	.02	.02
67	.17	-.04	.05	.03	-.02	.14	.01	-.02	.07	.10	-.13	.02	.03	.06	.03	.05	.01	-.05
68	.09	.02	-.03	.06	-.02	.09	.06	.01	.01	-.06	-.03	.03	.06	-.01	.07	.02	.04	-.06

LITERATURA

1. R. B. Cattell: (Ed). Handbook of Multivariate Experimental Psychology. Rand Mc Nally Company, Chicago, 1966.
2. W. W. Cooley and P. R. Lohnes: Multivariate Data Analysis. John Wiley, New York, 1971.
3. H. J. Eysenck and S. B. G. Eysenck: Personality Structure and Measurement. Routledge — Kegan Paul, London, 1970.
4. H. J. Eysenck: Crime and Personality. Routledge — Kegan Paul, London, 1965.
5. A. Hošek: Utjecaj kognitivnih, normalnih i patoloških konativnih faktora i primarnih socijalnih stavova na stupanj angažiranosti u sportu i stavove prema sportu kod maloljetnih delikvenata. Diplomski rad, Zagreb, 1972 .
6. V. Kovačević: Utjecaj subjektivnih faktora na pojavu recidivizma kod malodobnih prestupnika (neobjavljeni rad), Zagreb, 1965.
7. M. Mejovšek, S. Horga i K. Momirović: Kanoničke relacije socioloških karakteristika efikasnosti resocijalizacije u postpenalnom periodu. Defektologija (u štampi).
8. M. Milutinović: Kriminologija. Prosveta, Beograd, 1969.
9. K. Momirović: Metode za transformaciju i kondenzaciju kinezioloških informacija. Institut za kineziologiju, Zagreb, 1972.
10. M. Mraković: Tjelesno vježbanje kao faktor redukcije maloljetničke delinkvencije. Disertacija, Zareb, 1970.
11. M. Mraković i K. Momirović: Program preodgoja maloljetnih delinkvenata s obzirom na mogućnost formiranja dimenzija ličnosti sredstvima fizičke kulture. Institut za kineziologiju, Zagreb, 1969.
12. K. Petrović, K. Momirović i A. Hošek: Relacije socioloških i demografskih karakteristika i kinezioloških aktivnosti maloljetnih delikvenata. Kineziologija, 1973, Vol. 3, No. 1, str. 51—72.
13. E. P. Vernon: The Structure of Human Abilities. Methnen, London, 1965.
14. K. Vodopivec, M. Kobal, Lj. Bavcon i V. Skalar: Kriminologija (I dio). Narodne novine, Zagreb, 1966.
15. B. Wolf: Razlike u strukturi ličnosti osoba s teškim delinkventnim ponašanjem protiv imovine i osoba s teškim delinkventnim ponašanjem protiv života. Diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 1965.

K. Momirović, N. Viskić-Štalec and M. Mejovšek

RELATIONS BETWEEN COGNITIVE AND CONATIVE CHARACTERISTICS OF JUVENILE DELINQUENTS AND RESOCIALISATION EFFICACY AFTER PENAL TREATMENT

Summary

Personality structure of 459 juvenile delinquents was estimated by means of 68 cognitive and conative tests, and efficacy of their resocialisation by means of 18 variables of resocialisation.

On the basis of canonical relations between these two sets of variables it could be concluded that the structure of cognitive factors, contrary to the structure of conative factors, was not of primary importance for juvenile delinquents' resocialisation. Also it was found that well integrated personalities could best include themselves into society. The society sentenced in highest degree aggressive patterns of behaviour and favoured mostly authoritarian and rigid personalities.